

ประมงหมู่บ้านกับการพัฒนาชนบท

นายปรีชา เรียงเจริญ
ศูนย์พัฒนาประมงน้ำจืดเชียงใหม่

บทคัดย่อ

ประมงหมู่บ้าน (Villagepond) คือการเลี้ยงปลาแบบผสมผสานในบ่อที่มีขนาดใหญ่ เพื่อให้เป็นแหล่งอาหารโปรตีนประจำหมู่บ้าน การเลี้ยงปลาในบ่อที่มีขนาดใหญ่เช่นนี้ จำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางด้านวิชาการ ในเรื่องของแหล่งน้ำ หลักการเลี้ยงปลาแบบผสมผสาน ตลอดจนการจัดการ ควบคุมดูแล โดยผ่านองค์กรของราษฎรที่เรียกว่า คณะอนุกรรมการประมงหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลาเป็นอย่างดี

การพัฒนาชนบท อาศัยแหล่งน้ำเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาการเลี้ยงปลา และแหล่งน้ำจะยังประโยชน์อื่น ๆ ได้อีก เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ อาทิเช่น เป็ด ไก่ สุกร นอกจากจะเป็นอาหารแล้ว เศษพืชผัก มูลสัตว์ ยังใช้เลี้ยงปลาได้อีกด้วย ปลานอกจากจะใช้บริโภคในหมู่บ้านแล้ว ที่เหลือยังขายเป็นรายได้นำมาพัฒนาหมู่บ้าน ในส่วนที่ขาดแคลนอื่น ๆ ต่อไป

บทนำ

สถานภาพการประมงน้ำจืด

การประมงน้ำจืด แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ การทำการประมง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ผลผลิตของการทำการประมงน้ำจืดได้จากแหล่งน้ำต่าง ๆ แม้ว่าจะต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับทำการประมงทะเลในประเทศซึ่งอาศัยอยู่ห่างไกลทะเล ประชาชนเหล่านี้ได้อาศัยสัตว์น้ำจืดเป็นอาหารประจำวัน ในครัวเรือนคู่กับข้าวมาช้านาน ดังนั้นปลาจึงเป็นแหล่งอาหารโปรตีนที่สำคัญของประชาชน โดยที่ทำการประมงน้ำจืดเป็นการประมงขนาดเล็ก เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตที่ได้จากการบันทึกทางสถิติอาจต่ำกว่าความเป็นจริง เป็นที่คาดว่าผลผลิตที่จับได้จริง ๆ อาจถึงปีละ 600,000 ตัน

ในภาวะปัจจุบัน การทำการประมงในแหล่งน้ำท่วม ลดความสำคัญลงไปมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศด้วยการสร้างเขื่อนในโครงการเอนกประสงค์ต่าง ๆ ทำให้น้ำถูกเก็บและกักขังไว้ในที่เฉพาะแห่ง และถูกระบาย หรือนำไปใช้ประโยชน์ในคูคลองที่ต้องการเท่านั้น จึงไม่มีน้ำท่วมในที่ราบลุ่มอีกต่อไป เมื่อพื้นที่น้ำท่วมลดลง แหล่งวางไข่ และที่พักรักษาของสัตว์น้ำจืดในธรรมชาติ จึงมีน้อยลงส่งผลให้ปริมาณปลาน้ำจืดที่เคยจับได้เป็นจำนวนมากนั้นลดน้อยถอยลงไปด้วย ประกอบกับปัญหาด้านความเสื่อมโทรมของสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทวีขึ้น ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการขยายแหล่งชุมชน อุตสาหกรรม และแหล่งเกษตรกรรม จึงทำให้ผลผลิตมาจากแม่น้ำ และแหล่งน้ำต่าง ๆ ลดน้อยลง

การประมงน้ำจืดกับการพัฒนาชนบท

ในภาวะปัจจุบัน เกษตรกรในชนบทล้าหลังมีศักยภาพในการผลิตต่ำ เนื่องจากปัญหาต่าง ๆ เป็นอันมาก การแก้ปัญหาความอดอาหาร ยากจน และเสริมสร้างศักยภาพในการผลิตของเกษตรกรในเขตล้าหลังอย่างแท้จริงนั้น ต้องมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของราษฎรอย่างแท้จริง และต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ส่วนมากจะผูกพันอยู่อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างทางสังคม และพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของประชาชน

จากสภาพภาพการประมงของประเทศดังกล่าวมาแล้วนั้น ประเทศไทยยังสามารถพัฒนาศักยภาพการผลิตด้านการประมงโดยเฉพาะการประมงน้ำจืด ในการผลิตอาหาร เพื่อได้ความกินดีอยู่ดี รวมทั้งการกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเองของราษฎรได้ ดังนั้นการยึดแนวปรัชญา "ในน้ำมีปลา" และ "รัฐอุปถัมภ์ภายใต้เงื่อนไขของการช่วยเหลือตนเอง" เพื่อพัฒนาการประมงของประเทศไทย จึงเป็นแนวทางที่ถูกต้อง สามารถปฏิบัติได้ เนื่องจากสามารถสนองตอบต่อปัญหาพื้นฐาน (ความอดอยาก) และสามารถดำเนินการต่อเนื่องโดยราษฎรเอง ได้อย่างแท้จริง

ปรัชญาและหลักการ

- "น้ำคือชีวิต" น้ำเป็นจุดเริ่มต้นและศูนย์กลางของการพัฒนา ถ้าขาดน้ำก็ไม่สามารถพัฒนาการเกษตรได้
- "ในน้ำมีปลา" ปลาไม่ได้ใช้น้ำ ปลาเพียงอาศัยน้ำเป็นสื่อครองชีวิตเท่านั้น นอกเหนือจากนี้แล้วปลายังอาจช่วยให้เรามีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้นไปอีกด้วย ดังนั้นจึงควรพัฒนาปลาควบคู่ไปกับน้ำ เพราะปลาแม้แต่จะเสริมประโยชน์ให้กับน้ำ
- "รัฐอุปถัมภ์ภายใต้เงื่อนไขของการช่วยเหลือตนเอง" รัฐเริ่มโครงการซึ่งลงทุนมากเกินกว่าราษฎรจะทำได้ แต่ทุกขั้นตอนราษฎรต้องมีส่วนร่วมด้วยและต้องเป็นผู้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป (เพื่อแบ่งเบาภาระของรัฐบาล) โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนนำ (ตามโครงการสร้างประชาธิปไตยพื้นฐาน)
- "การตัดสินใจเป็นของราษฎร" โครงการเป็นของราษฎร ราษฎรเป็นผู้ดำเนินงาน โดยรัฐเป็นผู้ช่วยชี้แนะ แต่การตัดสินใจต้องเป็นของราษฎร
- "ผลิตเพื่อบริโภคก่อนผลิตเพื่อขาย" โครงการมุ่งสนองตอบปัญหาพื้นฐานของความอดอยากยากจน โดยมุ่งการผลิตเพื่อเป็นอาหาร และพึ่งตนเอง
- "พัฒนาจิตใจ และสังคม" การพัฒนาแนวทางผสมผสานเป็นการพัฒนาสังคม ที่มุ่งผลิตเพื่อบริโภค ราษฎรมีการเกื้อกูลซึ่งกันและกันต้องร่วมกันเพื่อการพัฒนา เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของ ตนเอง และหมู่บ้าน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชวาทความตอนหนึ่งว่า "งานพัฒนาชนบทเป็นงานที่สำคัญ เป็นงานยาก เป็นงานที่ต้องทำด้วยความสามารถ ด้วยความฉลาด คือทั้งเฉลียวทั้งฉลาด ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ มิได้มุ่งหมายหากินด้วยวิธีใด ๆ ใครอยากหากินขอให้ลาออกจากตำแหน่งไปทำการค้าขายดีกว่า เพราะว่าทำผิดพลาดไปแล้วบ้านเมืองจะล่มจม และเมื่อบ้านเมืองล่มจมแล้ว เราก็อยู่ไม่ได้เท่ากับเสียหายหมดทุกอย่าง"

"งานที่ทำนั้นปกติจะมีชิ้นงานที่จะทำคนเดียวหากเป็นงานส่วนรวม ซึ่งจะต้องจัดสรรกันทำตามความถนัดและความรู้ความสามารถ คนละส่วนละตอน เมื่อนำเอาส่วนงานที่แต่ละคนทำมารวมกันเข้าแล้ว จึงจะสำเร็จเป็นงานที่สมบูรณ์ได้ เหตุการณ์ดังนั้นจะช่วยให้เกิดทัศนคติใหม่ว่า ท่านจะทำงานโดยลำพังตนเองไม่สำเร็จ ทุกคนที่ร่วมงาน จำเป็นต้องฟังกันและกัน"

ปัญหา

1. ทรัพยากรสัตว์น้ำจืดมีปริมาณลดน้อยถอยลง
2. แหล่งการประมงเสื่อมสภาพ
3. ราษฎรยากไร้ในเขตชนบทที่ห่างไกลและทุรกันดาร ซึ่งมีจำนวนถึงกึ่งหนึ่งของประชากรของประเทศขาดแคลนอาหารโปรตีน กล่าวคือมีอัตราการบริโภคประมาณ 10 กก./คน/ปี หรือประมาณครึ่งหนึ่งของอัตราเฉลี่ยของประเทศหรือเพียงหนึ่งในสี่ของอัตราการบริโภคโปรตีนเพื่อพลาสมาที่ยี่สมบูรณ์
4. ราษฎรที่มีรายได้ต่ำมากคือต่ำกว่า 1,500 บาท/คน/ปี ขาดอำนาจการซื้ออาหารโปรตีนเพื่อการบริโภค
5. ปลาเป็นอาหารโปรตีนเพียงอย่างเดียวที่ชาวชนบทสามารถแสวงหาอย่างเสรี กับปรากฏว่าชาวชนบทโดยเฉลี่ยจะต้องใช้เวลาวันละ 3-4 ชั่วโมง เพื่อแสวงหาปลาไว้บริโภค นับว่าเป็นการใช้แรงงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ
6. ความพยายามของทางราชการเพื่อช่วยราษฎรเท่าที่ผ่านมามีไม่ถึงมือของราษฎรผู้ยากไร้ในเขตชนบทที่ห่างไกลและทุรกันดารอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง
7. แหล่งน้ำขนาดเล็กซึ่งเกิดจากโครงการสร้างงานในชนบท ยังไม่ได้ถูกใช้ให้เต็มศักยภาพในทางการประมง

กลยุทธ์ในการแก้ปัญหา

1. จัดตั้งและ/หรือบูรณะแหล่งน้ำเพื่อเพิ่มศักยภาพทางการประมง
2. จัดตั้งคณะกรรมการประมงหมู่บ้าน เพื่อเป็นแกนนำของราษฎรในหมู่บ้านในการพัฒนา
3. ใช้แหล่งน้ำที่จัดตั้งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาในแนวทางผสมผสาน เพื่อให้เป็นแหล่งอาหารชุมชน

4. ฝึกกำลังของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาแนวทางผสมผสาน
5. ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยราษฎรซึ่งมีคณะกรรมการประมงหมู่บ้านเป็นแกนนำ
6. โครงการที่ลุล่วงในระดับพื้นฐานแล้ว จะได้รับการพิจารณาต่อไปสู่ระดับประกอบการค้าขนาดเล็ก เพื่อก่อให้เกิดรายได้เสริม
7. ทุกขั้นตอนของขบวนการ ราษฎรจะต้องมีส่วนร่วม (LOCAL PARTICIPATION) และมีทิศทางของการพัฒนาเป็นแบบ "ล่างสู่บน" (BOTTOM-UP APPROACH) โดยมีรัฐเป็นผู้ชี้แนะแต่การตกลงตัดสินใจขั้นสุดท้ายเป็นของราษฎร

วิธีดำเนินการ

องค์การฝ่ายรัฐ

● คณะอนุกรรมการประมงหมู่บ้าน

คณะทำงานที่ปรึกษาโครงการประจำจังหวัด ประกอบด้วย ปลัดจังหวัด ผู้บริหารโครงการประจำจังหวัดของกรมประมง เกษตรจังหวัด พัฒนาชุมชนจังหวัด ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานประมงศึกษาจังหวัด และผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการจังหวัด มีหน้าที่รับผิดชอบดังนี้

1. ประสานการกำหนดพื้นที่เป้าหมายของโครงการในแผนพัฒนาจังหวัด
2. ประสานงาน กำกับ และดูแลโครงการให้เป็นไปตามแผนงาน
3. ประสานงานกับหน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

คณะทำงานระดับจังหวัดมีอายุการทำงาน 5 ปี สามารถเปลี่ยนแปลง และเพิ่มสมาชิกได้โดยการแต่งตั้งของผู้ว่าราชการจังหวัด

คณะทำงานประจำท้องถิ่น เป็นคณะทำงานระดับอำเภอ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของกรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตร และกรมการพัฒนาชุมชน แต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อรับผิดชอบการปฏิบัติงานของโครงการประมงหมู่บ้าน ในพื้นที่อำเภอที่อยู่ในความรับผิดชอบ มีหน้าที่ดังนี้

1. คัดเลือกคณะอนุกรรมการประมงหมู่บ้าน
2. ให้คำแนะนำคณะอนุกรรมการประมงหมู่บ้าน และราษฎร เกี่ยวกับความรู้ทางด้าน การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรประมง การบริหารการประมงในแหล่งน้ำ แนวการใช้แหล่งน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด และแนวทางการจัดการบริหารองค์กร
3. จัดหาพันธุ์สัตว์น้ำให้ได้ตามปริมาณที่ได้วางแผนไว้

4. ให้บริการฝึกอบรมตามแผนปฏิบัติงาน
5. รวบรวมข้อมูลและรายงานผลความก้าวหน้า
6. ร่วมประชุมรับแผนปฏิบัติ และประสานงานกับเจ้าหน้าที่โครงการ (เจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมพัฒนาชุมชน โครงการจัดงบประมาณอบรมคณะกรรมการดำเนินงานให้ โดยหน่วยงานของกรมประมงที่รับผิดชอบโครงการ ๔ ประจำจังหวัดจัดอบรมเป็นเวลา 1 วัน ก่อนเริ่มการปฏิบัติงานแต่มิได้จัดงบประมาณค่าใช้จ่ายในการเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่)

องค์การราษฎร

● คณะอนุกรรมการประมงหมู่บ้าน

เป็นคณะทำงานฝ่ายราษฎรประจำโครงการ โครงการจัดตั้งทำนบปลาประจำหมู่บ้าน โครงการเพิ่มผลผลิตการประมงต่อเนื่องในเขตแหล่งน้ำ กสข. และโครงการเพิ่มผลผลิต การประมงในแหล่งน้ำ

นายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้งโดยราษฎรในหมู่บ้านซึ่งเป็นเจ้าของโครงการร่วมกันเลือกตั้ง หากแหล่งน้ำใดมีหมู่บ้านมากกว่าหนึ่งหมู่บ้าน ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ให้เลือกตั้งคณะอนุกรรมการฯ รวมประกอบด้วยตัวแทนหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำเพื่อประสานการดำเนินโครงการ และจัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรม (หากมีปัญหาข้อขัดแย้งให้สภาตำบลเป็นผู้ตัดสิน)

คณะอนุกรรมการประมงหมู่บ้านเป็นกลุ่มกิจกรรม เพื่อปฏิบัติงานโครงการประมงหมู่บ้านในการบริหารแหล่งน้ำประจำหมู่บ้าน และกิจกรรมต่อเนื่องรอบ ๆ แหล่งน้ำเท่านั้น ถือเป็นกลุ่มปฏิบัติงานในส่วนหนึ่งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ฝ่ายกิจกรรมอื่น ๆ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526

คณะอนุกรรมการ ๔ ประกอบด้วย ราษฎรในหมู่บ้าน จำนวน 5 - 15 คนดังนี้

ประธาน	1	นาย
รองประธาน	1	นาย
เหรัญญิก	2	นาย
กรรมการ	5 - 10	นาย
เลขานุการ	1	นาย

และคณะอนุกรรมการ มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ร่วมปฏิบัติงานวางแผนปรัรักษาหรือ และประสานงานกับคณะทำงาน หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ กับราษฎรในหมู่บ้าน
2. กำหนดกฎเกณฑ์การบริหารแหล่งน้ำ และการใช้ทรัพยากรประมง
3. ดูแลเลี้ยงสัตว์น้ำโดยให้อาหารสมทบ หรือใส่ปุ๋ย พร้อมทั้งตรวจตรามิให้ผู้ลอบจับปลา

4. ประสานงานและร่วมมือกับราษฎรในหมู่บ้าน ดูแลรักษา และปรับปรุงแหล่งน้ำให้เหมาะสมแก่การเลี้ยงปลา
5. กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่องด้านการเกษตร และร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน
6. ทหารายได้ที่เกิดขึ้นจากโครงการฯ และขอความคิดเห็นจากราษฎร นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่หมู่บ้านต่อไป

คณะกรรมการ ๕ จะพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ตาย
2. ได้รับอนุญาตจากประธานคณะกรรมการประมงหมู่บ้านให้ลาออก
3. คณะกรรมการประมงหมู่บ้าน มีมติให้พ้นจากตำแหน่งโดยมติดังกล่าวต้องมีคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสาม ของจำนวนคณะกรรมการ ๕ ทั้งหมด
4. นายอำเภอสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง

การเปลี่ยนแปลงและยุบเลิกคณะกรรมการ ๕

1. เมื่อมีคณะกรรมการ ๕ พ้นจากตำแหน่ง ให้ราษฎรในหมู่บ้านเลือกตั้งผู้ที่จะดำรงตำแหน่งแทน และเสนอนายอำเภอแต่งตั้ง
2. คณะกรรมการ ๕ อยู่ในตำแหน่งคราวละ 3 ปี และต้องดำเนินการเลือกตั้งใหม่
3. เมื่อการดำเนินงานโครงการเป็นไปโดยเรียบร้อยและสม่ำเสมอ ให้ยุบเลิกคณะกรรมการ และส่งมอบงานให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือขอแต่งตั้งคณะกรรมการ ๕ เป็นฝ่ายกิจการอื่น ๆ ในคณะกรรมการหมู่บ้านต่อไป (ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย การดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526)

การเตรียมเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน

อบรมคณะทำงาน

ศูนย์ปฏิบัติการพัฒนาประมงน้ำจืดร่วมกับสถานีประมง ซึ่งเป็นศูนย์เขตประมง จัดอบรมคณะทำงานประจำท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดที่รับผิดชอบ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ของกรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตร และกรมการพัฒนาชุมชน ใช้เวลาในการอบรมประมาณ 3 วัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

ให้คณะทำงานทราบนโยบายของโครงการ แผนการดำเนินงาน งบประมาณและวิธีการปฏิบัติงานในขั้นรายละเอียด

เพื่อหล่อหลอมให้เจ้าหน้าที่ซึ่งมาจากหลายฝ่ายมีแนวความคิดและมีทิศทางการทำงานที่ละม้ายคล้ายคลึงกัน

หลักสูตรการอบรม ประกอบด้วย

ด้านวิชาการ

ด้านนโยบายแผนปฏิบัติการและงบประมาณ

ด้านกิจกรรมต่อเนื่อง

ด้านวิธีการทำงานร่วมกับราษฎร

การดูแลงานในหมู่บ้าน

หมายเหตุ การปรับแผนการอบรมและคณะทำงาน

เนื่องจากความสำเร็จของโครงการขึ้นอยู่กับความเข้าใจในโครงการ และการปฏิบัติงานของคณะทำงานเป็นอย่างยิ่ง จึงต้องปรับแผนการอบรมของคณะทำงานให้เข้มข้นขึ้น โดย

1. อบรมคณะทำงานโครงการ ๔ ที่สถานีประมงน้ำจืด หรือสำนักงานประมงจังหวัด ณ จังหวัดนั้น ๆ เป็นเวลา 1 วัน
2. ศูนย์ปฏิบัติการพัฒนาประมงน้ำจืด จัดอบรมเจ้าหน้าที่ของกรมประมง ที่เป็นคณะทำงานรุ่นละ 38 นาย ประมาณปีละ 2-3 รุ่น โดยให้แต่ละจังหวัดส่งคณะทำงานจังหวัดละ 1 นาย/รุ่นใช้เวลาอบรมประมาณ 10 วัน

อบรมเกษตรกรผู้ผลิตพันธุ์ปลา

เป็นแบบวิชาการเบ็ดเสร็จและเข้มข้น ผู้เข้ารับการฝึกหัดและอบรมคือเกษตรกรที่ทำสัญญาซื้อขายลูกปลาล่วงหน้ากับกรมประมง และเกษตรกรในพื้นที่โครงการ ซึ่งได้รับการพัฒนามีแนวโน้มที่จะสามารถเพาะพันธุ์สัตว์น้ำได้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความรู้ในภาพปฏิบัติขึ้นดำเนินการให้กับทางราชการได้อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง รวมทั้งให้เกษตรกรของโครงการสามารถผลิตพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่โครงการ เพื่อใช้ในแหล่งน้ำของโครงการหรือขายในพื้นที่ใกล้เคียงได้

สถานที่ใช้สถานีประมงน้ำจืดที่รับผิดชอบของจังหวัดนั้น ๆ ใช้เวลาในการอบรมประมาณ 5 วัน จำนวนผู้เข้ารับการอบรมจังหวัดละ 10 ราย (จำนวนครั้ง และจำนวนผู้อบรมขึ้นอยู่กับการจัดการของสถานีประมง ซึ่งรับผิดชอบการอบรมในเขตนั้น ๆ)

อบรมคณะอนุกรรมการประมงหมู่บ้าน

ผู้เข้ารับการอบรมคือ คณะอนุกรรมการประมงหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และราษฎรกลุ่มผู้นำท้องถิ่นจำนวนไม่เกิน 15 ราย โดยเลือกหมู่บ้านซึ่งรับผิดชอบโครงการ (แหล่งน้ำ) การอบรมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ราษฎรกลุ่มผู้นำท้องถิ่นได้ทราบถึงนโยบายของโครงการ ขั้นตอนการร่วมมือ

ระหว่างการจัดการประมง ตลอดจนกรรมวิธีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอย่างง่าย ๆ และอาจนำคณะอนุกรรมการ ๕ ไปเยี่ยมชมหมู่บ้านที่ดำเนินโครงการ ๕ ประสบความสำเร็จ

สถานที่อบรมใช้สถานี่ประมง ๕ ในพื้นที่โครงการ หรือสถานที่ที่เหมาะสมในอำเภอ นั้น ๆ ใช้เวลาในการอบรมประมาณ 3 วัน

อบรมราษฎรบริเวณโครงการ

ผู้เข้ารับการอบรมคือราษฎรอาสาสมัครที่สนใจโครงการและสนใจที่จะนำความรู้ด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำไปประกอบเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพรองต่อไป พร้อมทั้งราษฎรที่ร่วมในโครงการประมงหมู่บ้าน และเน้นวิชาการเบ็ดเสร็จแต่่ง่าย ๆ สามารถนำไปปฏิบัติได้

สถานที่อบรม ใช้สถานี่ประมงในพื้นที่โครงการหรือฝักอบรมในบริเวณโครงการโดยใช้เวลาอบรม 1 วัน ผู้เข้าอบรมแห่งละไม่เกิน 30 ราย

โครงการธนาคารอาหารเพื่อชุมชน

คำนำ

การขาดแคลนอาหารในชนบท โดยเฉพาะอาหารประเภทโปรตีน เป็นปัญหาใหญ่ที่ชาวชนบทเผชิญอยู่เป็นเวลานาน เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย ทำให้ชาวชนบทมีสุขภาพอ่อนแอเจ็บป่วยง่ายเมื่อประชากรส่วนใหญ่ในชนบทมีสุขภาพไม่แข็งแรงเช่นนี้ ก็จะทำให้พวกเขาเหล่านั้นเป็นทรัพยากรที่ขาดประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองได้ก็จะเป็นไปอย่างเชื่องช้าดังนั้น การส่งเสริมให้มีแหล่งผลิตอาหารโปรตีนให้เพียงพอกับการบริโภคของชุมชนในชนบทนอกจากจะเป็นการแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนอาหารแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้มีการสร้างงาน สร้างอาชีพในชนบทปลูกฝังการรักถิ่นที่อยู่อาศัย สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาในการพึ่งพาตนเอง และยังเป็นการยกระดับทางเศรษฐกิจของชุมชนอีกด้วย

ในแผนพัฒนาชนบททศวรรษ (พ.ศ. 2525-2529) ซึ่งเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล โครงการประมงหมู่บ้าน เป็นโครงการหนึ่ง ที่มุ่งแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารบริโภคในชนบทดังกล่าว

การดำเนินงานตามโครงการประมงหมู่บ้าน ขั้นตอนที่สำคัญคือการขุดลอกแหล่งน้ำที่มีสภาพเสื่อมโทรม ให้มีสภาพดี สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้เลี้ยงปลาได้ตลอดปี นอกจากจะมีน้ำไว้เลี้ยงปลาแล้ว ยังทำประโยชน์อื่นอีกเช่น ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์เป็นต้น จัดตั้งคณะอนุกรรมการประมง หมู่บ้านขึ้นมาควบคุมดูแลบริหารการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ อบรมให้ความรู้ การเพาะเลี้ยงปลาแก่ราษฎร

และคณะอนุกรรมการหมู่บ้านพลอยปลา หลังจากปลาเจริญเติบโตเต็มที่แล้วก็จับขึ้นมาบริโภค หรือจำหน่ายราคาถูก แก่ราษฎรในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านอื่นที่ใกล้เคียง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญ จะเห็นว่าหมู่บ้านจะมีรายได้เกิดขึ้นจากการเลี้ยงปลา จะได้มากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับการเอาใจใส่ดูแลรักษาทำนบปลาเป็นสำคัญ

การเริ่มมีรายได้จากทำนบปลาโครงการประมงหมู่บ้านนี้ นับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญเพราะเป็นรายได้หลักที่หมู่บ้านจะนำเข้าไปเป็นกองทุนในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ต่อไป การนำรายได้นี้ไปพัฒนาหมู่บ้านนั้นเป็นเรื่องใหม่ เป็นเรื่องที่ราษฎรยังไม่เคยชินยังมองไม่ออกว่าจะนำไปใช้ประโยชน์อื่นได้อย่างไรจึงจะทำให้รายได้นี้ใช้ประโยชน์ได้เต็มที่และอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นแนวความคิดในการจัดทำโครงการธนาคารอาหารเพื่อชุมชนนี้ จึงเป็นแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน จากการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำที่มีอยู่อย่างเต็มที่ นอกจากราษฎรจะมีอาหารบริโภคอย่างพอเพียงแล้ว ราษฎรยังได้เรียนรู้ในการพัฒนาพึ่งพาตัวเองอีกด้วย

ในช่วงที่ผ่านมา นั้น จังหวัดสุรินทร์ได้ประสบความสำเร็จในการดำเนินการตามโครงการประมงหมู่บ้าน ในขั้นหนึ่งแล้ว นอกจากราษฎรจะมีปลาบริโภคแล้ว ยังสามารถมีรายได้ที่เกิดจากการขายปลาจำนวนหนึ่ง ซึ่งรายได้จำนวนนี้ได้้นำเข้ามาเป็นกองทุนประจำหมู่บ้าน การบริหารเงินกองทุนนี้ นับว่ามีความสำคัญยิ่งในก้าวต่อไป ถ้าหากหมู่บ้านนำเงินดังกล่าวมาหมุนเวียนเพื่อส่งเสริมแหล่งผลิตอาหารและรายได้เพื่อชุมชนส่งเสริมอาชีพและกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ของราษฎรโดยส่วนรวมก็จะทำให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนายิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

โครงการธนาคารอาหารเพื่อชุมชน ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- เพื่อเป็นแหล่งอาหารผลิตอาหารให้เพียงพอกับการบริโภคของชุมชน
- เพื่อเป็นแหล่งส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่มผลิต และการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ
- เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน
- เพื่อให้การบริหารกองทุนเป็นไปอย่างเหมาะสมนำมาใช้ในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน
- เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน

เป้าหมายของโครงการ

- ทำนบปลาจะขยายขยายงานเป็นธนาคารอาหารเพื่อชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อการบริโภคของชุมชน สามารถแก้ปัญหาเรื่องโภชนาการได้

- ได้รูปแบบการดำเนินงานของธนาคารอาหารเพื่อชุมชนที่เหมาะสม เช่น รูปแบบการจัด การกองทุน การสร้างกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อการผลิตและการบริโภค การบริหาร และ การจัดการในรูปแบบของกลุ่ม ทั้งนี้โดยเน้นให้ราษฎรเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมด้วยตัวเอง
- ได้รูปแบบของการทำงานแบบผสมผสานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- บุคลากรดำเนินงานจะมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไป ดำเนินงานในภาคขยายได้

สถานที่ดำเนินการ

ทำนบปลาหนองบัวห้วยช้าง บ้านธาตุ ตำบลธาตุ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ลักษณะทั่วไป หนองบัวห้วยช้างมีเนื้อที่ประมาณ 70 ไร่ ตั้งอยู่ที่บ้านธาตุ หมู่ที่ 17 ตำบลธาตุ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อยู่ห่างจากตัวอำเภอรัตนบุรี ไปตามถนนรัตนบุรี - อุทุมพร - พิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ประมาณ 10 กิโลเมตร หมู่บ้านธาตุเป็นหมู่บ้านยากจนหมู่บ้านหนึ่งของอำเภอรัตนบุรี มีราษฎร 170 ครอบครัว ประชากร 1,004 คน ตัวหนองน้ำอยู่ติดกับชายหมู่บ้านด้านทิศเหนือ ก่อน การปรับปรุงมีลักษณะเป็นที่ลุ่มแต่ตื้นเขิน มีวัชพืช เช่น กก หญ้า ชนิดต่าง ๆ บัว ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น ได้บรรจุเข้าโครงการประมงหมู่บ้านตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล แผนพัฒนาชนบท ยากจนปี 2525 ดำเนินการบูรณะปรับปรุงให้เป็นทำนบปลาโดยวิธีเรียกประกวดราคา ใช้เงินในการบูรณะปรับปรุง 257,000.- บาท โดยการขุดลอกพื้นหนองน้ำบางส่วนที่ตื้นเขิน ปรามวัชพืช เสริมคันดินและสร้างท่อระบายน้ำ เริ่มดำเนินการบูรณะปรับปรุงเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2525 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2525 ใช้เวลาดำเนินการ 163 วัน ลักษณะของทำนบหลังจากบูรณะเสร็จเรียบร้อยแล้วเก็บกักน้ำได้ดีมาก

การดำเนินงานในปีแรก

ทำนบปลาหนองบัวห้วยช้าง เป็นโครงการหนึ่งในหลาย ๆ โครงการของโครงการประมงหมู่บ้าน ตามแผนพัฒนาชนบทยากจน ปี 2525 มีเนื้อที่เก็บกักน้ำรวมทั้งหมด 70 ไร่ระหว่างก่อสร้างทำนบปลา ได้อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการบริหารแหล่งปลาประจำหมู่บ้าน แก่คณะอนุกรรมการหมู่บ้านฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ เมื่อเดือนมิถุนายน 2525 นอกจากนี้ยังได้รับอบรมราษฎรบริเวณโครงการ ฯ เมื่อเดือนสิงหาคม 2525 ได้ทำการปล่อยปลา ครั้งแรกเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2525 จำนวน 112,000 ตัว ปลาที่ปล่อยมี ปลานิล, ใส, ตะเพียนและยี่สกเทศ ขนาด 2-3 ซม. ปล่อยปลาเพิ่มเติมครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2526 จำนวน 35,000 ตัว ปลาที่ปล่อยมี ปลากินหญ้า ปลาหัวโต และปลาเกล็ดเงิน

หลังจากปล่อยปลาลงเลี้ยงได้ประมาณ 8 เดือน จึงเปิดให้มีการจับปลาเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2526 การจับปลาในครั้งนั้น มีราษฎรลงจับปลา 446 ราย ใช้แห 386 ราย สวิง 29 ราย และสุม 31 ราย เก็บค่าเครื่องมือจับปลาได้ทั้งสิ้น 20,520 บาท เงินรายได้จำนวนนี้คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้กั้นเงินไว้ซื้อพันธุ์ปลาปล่อยในปี 2526 จำนวน 7,000 บาท ที่เหลือจำนวน 13,520 บาท คณะกรรมการหมู่บ้านได้นำไปพัฒนาหมู่บ้านต่อไป ราษฎรจับปลาได้ทั้งหมดเป็นผลผลิตปลา รวม 5,920 กิโลกรัม คิดเป็นผลผลิตเฉลี่ยได้ 84.5 กิโลกรัม/ไร่

การดำเนินงานในปีที่ 2

หลังจากประสบผลสำเร็จในปีแรก แม้ว่าจะยังไม่ถึงเป้าหมายซึ่งกำหนดไว้ (100 กิโลกรัม/ไร่) แต่คณะกรรมการหมู่บ้านและราษฎรในบริเวณโครงการฯ ได้เริ่มเรียนรู้จากประสบการณ์ และเข้าใจว่า ถ้าหากสามารถมีการควบคุมดูแลให้รัดกุมยิ่งขึ้นกว่านี้ เช่น ห้ามมิให้ใครขโมยจับปลา และมีการใส่ปุ๋ยคอก เพิ่มเติมตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่คณะทำงานแล้ว จะต้องได้ผลผลิตปลาสูงขึ้นอย่างแน่นอน เพราะหลังจากเปิดให้มีการจับปลาแล้ว คณะทำงานและคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่าง ๆ ในอันที่จะหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมกับวางแผนดำเนินงานในปีต่อไป ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผลผลิตปลาได้มากที่สุด

ครั้นถึงวันที่ 9 สิงหาคม 2526 จึงได้มีการปล่อยปลาครั้งแรกในปีที่ 2 จำนวน 10,000 ตัว เป็นปลาตะเพียนขนาด 3-5 ซม.และปล่อยเพิ่มเติมอีก 2 ครั้ง ในวันที่ 15 กันยายน 2526 จำนวน 66,000 ตัว เป็นปลา ไน, นิล, ตะเพียน และยี่สกเทศ ขนาด 2-3 ซม. และในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2526 จำนวน 16,000 ตัว เป็นปลาเกล็ดเงินและปลาหัวโต ขนาด 3-5 ซม.

หลังจากปล่อยปลาเสร็จเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้านได้วางมาตรการ การควบคุมดูแล ห้ามมิให้ใครมาขโมยจับปลา โดยจัดเวรยามเปลี่ยนกันดูแลตลอดทุกคืน สามารถจับกุมผู้ขโมยจับปลาได้ 4 ราย ได้เงินค่าปรับเข้าหมู่บ้าน 2,000 บาท ส่วนแหที่ใช้จับปลา คณะกรรมการหมู่บ้านได้ทำลายสิ้น ด้วยมาตรการที่เข้มงวดเช่นนี้ จึงไม่มีผู้ใดกล้าที่จะขโมยจับปลาอีก และด้วยความเอาใจใส่ของคณะกรรมการหมู่บ้านและราษฎรบริเวณโครงการฯ ได้เห็นความสำคัญในการหาปุ๋ยคอกมาใส่แหล่งน้ำ เพราะจะทำให้แหล่งน้ำมีผลผลิตปลาสูงขึ้น จึงได้พร้อมใจกันหาปุ๋ยคอกมาใส่เป็นประจำถึง 10 ครั้ง ปริมาณปุ๋ยที่ใส่ทั้งสิ้น 6,000 กิโลกรัม

หลังจากปล่อยปลาลงเลี้ยงได้ประมาณ 8 เดือนเศษ จึงได้เปิดให้มีการจับปลาอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 20 เมษายน 2527 ก่อนเปิดให้มีการจับปลา 1 เดือน คณะทำงานและคณะกรรมการหมู่บ้านได้ทำการประเมินผลดู โดยใช้ข่ายวางดัก ซึ่งคาดว่าในปีนี้มีผลผลิตปลาจะต้องสูงขึ้นกว่าปีที่แล้ว และปลามีขนาดโตด้วย และด้วยความมั่นใจ คณะกรรมการหมู่บ้าน จึงข่าวประกาศประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน

ใกล้เคียงได้ทราบโดยทั่วกัน ดังนั้นในวันเปิดให้มีการจับปลา จึงมีราษฎรมาจับปลาทั้งสิ้น 3,013 ราย ได้เงินค่าจำหน่ายบัตรจับปลาทั้งสิ้น 173,420 บาท จับปลาได้ทั้งสิ้น 22,652 กิโลกรัม หรือ 22 ตันเศษ คิดเป็นผลผลิตได้ 323.6 กิโลกรัม/ไร่ รายได้จากการจำหน่ายบัตรจับปลาครั้งนี้ คณะอนุกรรมการหมู่บ้านได้นำไปใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน ดังนี้

- ซื้อพันธุ์ปลาปล่อยในปี 2527 12,600 บาท
- เสริมคันดินบริเวณทำนบปลา 3 จุด 32,000 บาท
- ขุดบ่อน้ำดื่มในศูนย์ ฯ สภาตำบล 1,500 บาท
- สร้างโรงอาหาร โต๊ะ ม้านั่ง โรงเรียนประจำหมู่บ้าน 10,000 บาท
- สร้างรั้วล้อมบริเวณทำนบปลา 30,000 บาท
- ขุดลอกบ่อนุบาลลูกปลา 1 บ่อ 10,000 บาท

การดำเนินงานในปีที่ 3 (มุ่งสู่โครงการธนาคารอาหารเพื่อชุมชนปีแรก)

เป้าหมายของโครงการประมงหมู่บ้านที่ทำนบปลาหนองบัวหัวช้าง บ้านธาตุแห่งนี้ได้สำเร็จลงแล้ว คือ ได้ผลผลิตปลาสูงถึง 323.6 กิโลกรัม/ไร่ แต่เราจะหยุดตรงนี้หรือ เมื่อขายปลาแล้วได้เงิน แต่แหล่งน้ำที่ดินรอบบ่อปลาอยู่ จะทำอย่างไรให้เกิดประโยชน์อื่นขึ้นมาอีก เช่นปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร เป็ด ไก่ หรือ อื่น ๆ เพื่อวันข้างหน้า ทำนบปลาแห่งนี้จะได้อำนวยความสะดวกได้มากกว่าการขายปลาเพียงอย่างเดียว ทั้ง ๆ ที่รัฐก็ยังลงทุนทำเดิม แต่ราษฎรในหมู่บ้านจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยกิจกรรมต่าง ๆ ที่เข้าไปดำเนินการนั้น เป็นภาระหน้าที่ของราษฎร นี่คือจุดเริ่มต้นของธนาคารอาหารเพื่อชุมชน ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องจากสิ่งที่มีอยู่คือ โครงการประมงหมู่บ้าน

หลังจากเปิดให้มีการจับปลา เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2527 แล้ว ได้ปล่อยปลาลง เลี้ยงในปีที่ 3 เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2527 จำนวน 157,500 ตัว(หมู่บ้านซื้อ 75% ทางราชการสนับสนุน 25%) ปลาที่ปล่อยลงเลี้ยงได้แก่

1. ปลาไน	40,000	ตัว
2. ปลาตะเพียน	38,000	ตัว
3. ปลานิล	10,000	ตัว
4. ปลาจีน (หัวโต)	4,500	ตัว
5. ปลายี่สกเทศ	30,000	ตัว
6. ปลานวลจันทร์เทศ	35,000	ตัว

นอกจากนี้ยังปล่อยกึ่งก้ามกรามลงเลี้ยงอีก 20,000 ตัว

หลังจากปล่อยปลาลงเลี้ยงได้ประมาณ 8 เดือน ก็สามารถจับปลาขึ้นมาจำหน่าย ตั้งแต่เดือน ธันวาคม 2527 เป็นต้นมา ปีนี้การจับปลาได้เปลี่ยนวิธีไป เคยมีผู้ถามว่าโครงการประมงหมู่บ้านที่ ดำเนินการไปนั้น ทำไมจึงจับปลาปีละครั้งเดียว ความจริงแล้วน่าจะจับได้ตลอดปี เพราะจะทำให้ ราษฎรมีปลาบริโภคอย่างสม่ำเสมอและทำให้โภชนาการของราษฎรดีขึ้นด้วย แต่เหตุที่โครงการ ประมงหมู่บ้านโดยทั่วไปไม่สามารถจับปลาตลอดปีได้นั้น เพราะว่าผลผลิตในปีแรก ๆ ยังต่ำอยู่ นั้น ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมและการเสียสละของคณะอนุกรรมการหมู่บ้านและ ราษฎรในหมู่บ้านเอง และสิ่งนี้จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อคณะอนุกรรมการหมู่บ้านและราษฎรในหมู่บ้านจะ ต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธามองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดแก่หมู่บ้านในภายภาคหน้าอย่างแท้จริงด้วย ดังนั้นทำนบปลาหนองบัวห้วยข้างบ้านธาตุ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ แห่งนี้ จึงสามารถดำเนินการ ได้ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น

กิจกรรมการจับปลาขาย

การจับปลาขายกระทำทุก ๆ สัปดาห์ ในวันเสาร์-อาทิตย์ งดเว้นวันพระ หรือจะจับเป็นกรณีพิเศษ ถ้าบ้านไหนต้องการเมื่อมีงานพิธี เช่น แต่งงาน อุปสมบท เป็นต้น การจับปลาแต่ละครั้งใช้มองหรือแห ใช้คนประมาณ 10-15 คน ผู้ที่จะมาจับปลาแต่ละครั้งจะหมุนเวียนสลับกันไป ผู้จับจะได้ค่าแรงเป็น ปลาวันละ 2 กิโลกรัม กลับไปบริโภคที่บ้าน สำหรับอาหารมือกลางวัน คณะอนุกรรมการหมู่บ้านจะ ทำเลี้ยงฟรี โดยใช้เงินรายได้จากการขายปลา ปลาที่จับได้จะขายในราคา กิโลกรัมละ 15 บาท สำหรับ คนในหมู่บ้านธาตุ กิโลกรัมละ 20 บาท สำหรับหมู่บ้านอื่นสำหรับคณะอนุกรรมการหมู่บ้านที่มา ควบคุมดูแลการจับปลาขายนั้น ได้ค่าแรงเป็นปลากลับไปบริโภคที่บ้านเช่นกัน คนละ 3 กิโลกรัมต่อวัน เริ่มจับปลาขายตั้งแต่วันที่ 9 ธันวาคม 2527 จนถึงวันที่ 9 สิงหาคม 2528 จับปลาขายได้ดังนี้

เดือนธันวาคม 2527	519.90	กิโลกรัม
เดือนมกราคม 2528	710.20	กิโลกรัม
เดือนกุมภาพันธ์ 2528	337.30	กิโลกรัม
เดือนมีนาคม 2528	2,020.00	กิโลกรัม
เดือนเมษายน 2528	3,199.40	กิโลกรัม
เดือนพฤษภาคม 2528	3,053.60	กิโลกรัม
เดือนมิถุนายน 9 สิงหาคม	3,859.60	กิโลกรัม
รวม	13,700.00	กิโลกรัม
มีรายได้จากการขายปลา จำนวน	206,055	บาท

นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการขายกุ้งก้ามกรามอีก 4,240 บาท ปลาที่จับได้ส่วนใหญ่ขายในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง

จะเห็นว่าทำนบปลาแห่งนี้จะสามารถทำรายได้จากการขายบัตรจับปลา เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2527 ได้เงินมาพัฒนาหมู่บ้านถึง 173,420 บาท แต่เมื่อการจับปลาได้เปลี่ยนวิธีมาเป็นจับทุก ๆ สัปดาห์ตลอดปี ก็สามารถทำรายได้ใกล้เคียงกัน นอกจากขายปลาใหญ่ และกุ้งก้ามกราม ได้เงิน 210,295 บาท แล้วยังมีรายได้ที่เกิดจากกิจกรรมอื่น ๆ อีก เช่น กิจกรรมการเพาะพันธุ์ปลา กิจกรรมการเลี้ยงสุกรพันธุ์ กิจกรรมการเลี้ยงเป็ด ฯลฯ เป็นต้น

รายได้ที่เกิดจากขายปลา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการประมงหมู่บ้าน ได้ขยายมาเป็นโครงการธนาคารอาหารเพื่อชุมชนแล้ว โดยมีกิจกรรมต่อเนื่องที่ได้ดำเนินการแล้ว ดังนี้

กิจกรรมการเพาะพันธุ์ปลา

รายได้จากการขายปลาส่วนหนึ่งนำมาใช้จ่ายในการจ้างแรงงานขุดบ่ออนุบาลลูกปลารอบ ๆ ทำนบปลาขนาด 150 ม² จำนวน 9 บ่อ และบ่อซีเมนต์ขนาด 4 ม². 2 บ่อ เพื่อใช้เพาะฟักไข่ปลา นอกจากนี้ยังนำมาซื้ออุปกรณ์ในการเพาะฟัก เช่น อุปกรณ์ในการผสมเทียม เป็นต้น

เริ่มเพาะพันธุ์ปลาดังครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม 2527 เป็นต้นมา โดยมีประมงอาสาประจำหมู่บ้านเป็นแกนนำ สามารถเพาะพันธุ์ปลาใน ปลาตะเพียน จำนวน 100 ตัว ให้แก่เกษตรกรในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงไปแล้ว จำนวน 70 ราย ได้เงิน 7,960 บาท ส่วนพันธุ์ปลาที่เรียกว่าประมงอาสาประจำหมู่บ้าน ได้รับค่าจ้าง 30 % ของกำไรสุทธิ

กิจกรรมการเลี้ยงสุกร

การเลี้ยงสุกรพันธุ์ นอกจากจะสามารถจำหน่ายพันธุ์สุกรให้ราษฎรไปเลี้ยงได้แล้วมูลสุกรยังใช้เป็นอาหารปลาได้อีกด้วย เริ่มเลี้ยงสุกรพันธุ์เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2527 โดยการสนับสนุนจากสถาบันบำรุงพันธุ์สัตว์สุรินทร์ ส่วนคอกและอาหาร นำรายได้จากการขายปลามาดำเนินการ ขณะนี้สุกรพันธุ์เริ่มตั้งครรรภ์และจะผลิตลูกจำหน่ายได้ ราวเดือนกันยายน 2528 ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมนี้ ได้รับค่าจ้าง 30 % ของกำไรสุทธิ

กิจกรรมการเลี้ยงเป็ด

คณะกรรมการหมู่บ้าน ตระหนักดีว่า การเลี้ยงเป็ดในทำนบปลา มูลเป็ดนอกจากจะเพิ่มปุ๋ยให้แหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์แล้วยังสามารถผลิตไข่เพิ่มอาหารโปรตีนเป็นอาหารกลางวัน แก่เด็กนักเรียนในหมู่บ้านอีกด้วย โดยตั้งเป้าหมายจะขายไข่เป็ดในราคาถูกเพียงฟองละ 1 บาท ได้นำรายได้จากการขายปลามาซื้อพันธุ์เป็ดไปเลี้ยง เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2528 จำนวน 155 ตัว

กิจกรรมปลูกพืชผักสวนครัว

เพื่อให้การใช้ที่ดินบริเวณรอบ ๆ ปออบนุบาลลูกปลาให้เป็นประโยชน์ จึงได้ทำการปลูกพริก มะเขือ ตะไคร้ ฯลฯ เพื่อให้เป็นอาหารแก่ราษฎรในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังได้ขยายงานกิจกรรมนี้ไปยังโรงเรียน ในหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจ ในการปลูกพืชผักสวนครัวไว้ บริโภคด้วย

กิจกรรมการทำอาหารสัตว์

การเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์ปลากิติ การเลี้ยงสุกรพันธุ์กิติ การเลี้ยงเป็ดกิติ ล้วนแล้วแต่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ในด้านอาหารมาก เพราะมีราคาแพงและหาซื้อยาก ดังนั้นคณะอนุกรรมการหมู่บ้าน จึงตัดสินใจนำ รายได้จากการขายปลาขึ้นมาสร้างโรงบดอาหารสัตว์ โดยจะรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้านมาบดเพื่อ เป็นอาหารสัตว์ต่อไป ซึ่งขณะนี้ได้ดำเนินการติดตั้งแล้ว

รายได้จากการขายปลาทุก ๆ สัปดาห์ คณะอนุกรรมการหมู่บ้านได้นำไปใช้จ่ายตามโครงการ ธนาคารอาหารเพื่อชุมชนดังนี้

- ค่าจ้างขุดบ่ออนุบาลลูกปลาขนาด 150 ม.² จำนวน 9 บ่อ 24,800 บาท
- สร้างโรงเก็บพืชสด โรงเครื่องบดอาหาร 18,000 บาท
- ซื้ออวน ข่าย มอง เรือ อุปกรณ์จับปลา 20,350 บาท
- ซื้อเครื่องบดอาหารเลี้ยงสัตว์ 15,150 บาท
- ผังท่อระบายน้ำ 49 ท่อ ตามจุดต่าง ๆ 7,385 บาท
- สร้างเล้าหมู เล้าเป็ด และค้ำพันธุ์เป็ด 4,680 บาท
- สร้างบ่อน้ำต้นขี้นบริเวณโรงเพาะฟักพันธุ์ปลา 1,800 บาท
- สร้างบ่อซีเมนต์สำหรับเพาะพันธุ์ปลา พร้อมอุปกรณ์ต่าง ๆ 14,000 บาท
- ติดตั้งเสารั้วคอนกรีต 40 ต้น รอบทำนบปลา 2,600 บาท
- ติดตั้งไฟฟ้า 19,765 บาท
- ค่าอาหารเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ 18,964 บาท
- ค่าแรงงาน , ค่าอาหาร คณะอนุกรรมการในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 20,989 บาท
- ซื้อพันธุ์ปลาจีน ฯลฯ ปล่อยเพิ่ม 9,200 บาท
- จัดตั้งศาลพระภูมิ 3,000 บาท
- เหลือเป็นเงินทุนหมุนเวียนของหมู่บ้าน 29,612 บาท

การดำเนินงานในปีที่ 4 (มุ่งสู่โครงการธนาคารอาหารเพื่อชุมชนเป็นปีที่ 2)

การดำเนินงานตามกิจกรรมหลักก็ยังดำเนินไปเป็นปกติ กิจกรรมการจับปลาขายจับจำหน่ายตลอดปี มีรายได้ 160,192 บาท จำหน่ายลูกสุกรได้ 20,000 บาท จำหน่ายไข่เป็ด และเป็ดเนื้อได้ 3,375 บาท นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการจำหน่ายพันธุ์ปลาอีก 38,375 บาท รวมแล้วมีรายได้ทั้งสิ้น 257,937 บาท

สรุปและวิจารณ์ผล

ความพยายามในการแก้ปัญหาการขาดแคลนปลาบริโภคในพื้นที่ชนบทยากจน ตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ไม่เป็นสิ่งที่เหลือวิสัย หากคณะทำงานและราษฎรในหมู่บ้านรวมกลุ่มสามัคคีกัน เข้าใจจุดมุ่งหมายของโครงการ แก้ไขปัญหาอุปสรรคอย่างจริงจังและจริงใจแล้วจะต้องประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน ดังเช่นทำนบปลาหนองบัวห้วยช้าง บ้านธาตุ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์แห่งนี้ จากทำนบปลาโครงการประมงหมู่บ้าน บัดนี้ได้กลายมาเป็นแหล่งอาหาร เพื่อชุมชนมีกิจกรรมดำเนินการ มีรายได้อย่างต่อเนื่อง อาศัยการเลี้ยงปลาจากแหล่งน้ำที่มีอยู่แล้วค่อย ๆ ขยายกิจกรรมด้านอื่นออกไป จนครบวงจร นับเป็นความสำเร็จและถือเป็นตัวอย่างในการพัฒนาชนบทที่รัฐได้พยายามทุ่มเท และกำหนดเป็นนโยบายอย่างเร่งด่วน ในอันที่จะแก้ปัญหาการขาดแคลนปลาบริโภคแก่ราษฎรในชนบทที่อยู่ห่างไกล และหากจะพิจารณาในแง่ของการที่รัฐเข้าไปลงทุนนับพันล้านบาท ในการพัฒนาแหล่งน้ำแล้ว หากมีการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องจากการใช้น้ำ จะเป็นไปอย่างคุ้มค่าที่สุดและตรงเป้าหมายที่สุด ภายใต้ปรัชญาของการพัฒนาชนบทที่ว่า "รัฐอุปถัมภ์ภายใต้การช่วยเหลือตัวเอง"

ทำนบปลาหนองบัวห้วยช้างแห่งนี้ ได้รับรางวัลดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมประมงได้มอบโล่เกียรติคุณ ในประกาศเกียรติคุณเครื่องมือเพาะพันธุ์ปลา 1 ชุด อวน 1 ผืน ตาข่ายพลาสติก พี.วี.ซี. 3 ม้วน โดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ได้กระทำพิธีมอบให้เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2529 นับเป็นความสำเร็จและความภาคภูมิใจของชาวบ้านธาตุเป็นอย่างยิ่ง เพราะรูปแบบการดำเนินการตามโครงการธนาคารอาหาร เพื่อชุมชนนี้ได้กลายมาเป็นแบบอย่างการพัฒนาหมู่บ้านอื่นอย่างกว้างขวางแล้ว จะเห็นได้จากคำยืนยันของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่ง เมื่อคราวมอบรางวัลแก่หมู่บ้านนี้ว่า " จงคิดว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของคณะอนุกรรมการหมู่บ้านอื่น ซึ่งผมก็ได้ทราบว่า ขณะนี้หลายหมู่บ้านของอำเภอรัตนบุรี กำลังแข่งขันกันในเรื่องบริหารทำนบปลา และก็มีที่ท่าว่าจะสามารถทัดเทียมกับทำนบปลาแห่งนี้ด้วย"